

Nostalgická recenze: Pyšná princezna aneb Jak manipulovat ženou „pro její vlastní dobro“

kinobox.cz/clanek/23059-nostalgicka-recenze-pysna-princezna-aneb-jak-preformatovat-zenu

Recenze:

nejnovější nejčtenější nejoblíbenější

26.12.2022, 11:00

8 obrázků v galerii

Pyšná princezna | Foto: NFA

Píše se rok 1952. V Československu přistál speciál s československými vojáky, kteří se zúčastnili války v Indočíně, Emil Zátopek získal na olympiádě v Helsinkách tři zlaté medaile, byla založena Československá akademie věd a v září měl v kinech premiéru film Bořivoje Zemana Pyšná princezna. Režisér adaptoval klasickou pohádku Boženy Němcové Potrestaná pýcha, ovšem jeho filmové dítě je zároveň dítětem své doby. A doba byla krušná.

Probíhala násilná kolektivizace, vlastníci půdy i živnostníci přicházeli o majetek. Rozjely se politické procesy a StB se báli všichni včetně řady členů strany. Pyšná princezna je proto nejen s ohledem na cenzuru poměrně logicky pohádkou agitační a návodnou (jak být dobrým člověkem dle představ a potřeb tehdejší vládnoucí garnitury). A nahlíženo genderovou optikou jde o příběh toho, jak si patriarcha může ochočit jakoukoli ženu.

Nostalgická recenze: Tři oříšky pro Popelku. O dívce, která drží uzdu osudu pevně ve svých rukou
Česká filmová pohádka Tři oříšky pro Popelku režiséra Václava Vorlíčka z roku 1973 patří mezi jeden z nejoblíbenějších českých počinů tohoto...

Jestli jsme v předchozích publikovaných nostalgických recenzích sledovali postavení hlavní hrdinky v příběhu (Tři oříšky pro Popelku) a genderové stereotypy (Šíleně smutná princezna), v případě Pyšné princezny se zaměříme především na proces takzvané genderové socializace, tedy výchovy a vedení společnosti k tomu být mužem či ženou. Zápletka pohádky je poměrně jednoduchá. Spravedlivý a svým lidem milovaný král Miroslav (Vladimír Ráž) uvidí portrét krásné Krasomily (Alena Vránová) a chce si ji vzít.

Nostalgická recenze: Šíleně smutná princezna je steampunkový spektakl, který dává genderovým stereotypům na zadek

Jedním ze základních atributů žánru pohádka je romantická (zatím stále drtivě heterosexuální) láska ve své ryzí, nejčistší podobě. Muž a žena se...

Ta ho však odmítne, protože je pyšná, což krále neodradí, ale naopak se rozhodne, že ji pojede napravit (nebo spíš opravit?). Obelže princeznu, když se vydává za obyčejného zahradníka, poplete jí hlavu, „odpyšní ji“ pomocí emzácké zpívající květiny a pak se vyoutuje jako panovník sousední říše. Princezna sice čas od času

zaprotestuje, ale není jí to nic platné. Ve jménu lásky vše vydrží a nakonec se nechá přesvědčit, že to je pro její vlastní dobro a že se jí to vlastně líbí. Připomíná vám to něco?

Pyšná princezna | Foto: NFA

Pierre Bourdieu tomu říká symbolické násilí a myslí tím neuvědomělou akceptaci toho, co pokládáme za „přirozené“, protože to běžně vidíme kolem sebe. Pokud král Miroslav reprezentuje patriarchát, Krasomila je jeho typickou obětí. Největší determinantou příběhu přitom není její pýcha, ale krása, která vše rozhýbe. Co si máme myslet o moudrém králi, který se nechá utáhnout na hezkou tvářičku? A hlavně – jak k tomu přijde Krasomila?

Samozřejmě, že pounaučení, spočívající v odstranění některé nedobré vlastnosti, je samo o sobě v pořádku. Problematické však je, že k tomu onen člověk nedochází sám, ale že za něj rozhoduje a manipuluje jím někdo jiný. A že napravovatelem je – jistě ne náhodou – muž, zatímco napravovaným objektem žena.

Sociopatický Krakonoš vězní děvečky, aby je ochránil před jejich rozhodnutími. Dobré české pohádky raději nevyhlížejte

Protože na Štědrý den Česká televize odvysílala Tajemství staré bambitky 2, museli jsme na zcela novou pohádku počkat do Božího hodů. Krakonošovo...

A když si připomeneme ideologickou rovinu filmu, dozajista je zpochybnitelné i to, že pýcha musí být nutně špatnou vlastností, náležející čistě buržoazii. Ne nadarmo se v závěrečné písni zpívá „skončila se panská pýcha“. Obyčejný lid nemůže být namyšlený, protože práce (nejen pro sebe, ale i pro ostatní) by nic takového neumožnila. V rámci agitace se tak ocitáme u étosu práce, který opět sám o sobě problematický není, ale jeho zneužití pro propagandu ano.

Pyšná princezna | Foto: NFA

Mohli bychom se zamyslet nad tím, co má král Miroslav za problém, když potřebuje dostat jedinou sukni, která se za ním neotočí. Sám o sobě je totiž tak libový (i lidový), že v podhradí zpomalí kdejakou skvělou pracantku, jež ho líbezně pozoruje. Zřejmě bychom se

dobrali narcistní poruchy osobnosti, ostatně v pohádkovém světě by nebyl jediným podivínem. Mnohem hůř jsou na tom nekrofilní princové z pohádky O Sněhurce a O Šípkové Růžence, kteří líbají a kradou nebožky či aspoň zdánlivě tvrdě spící ženy.

Ostatně snížené rozlišovací schopnosti má i princ z Popelky, který svou „milou“ pozná jenom podle velikosti nohy. Přes to všechno nakonec Miroslav z příběhu vychází jako hrdina – pomůže princezně zbavit se její úhlavní neřesti (příčemž problém je spíš to, že ji rozmazlili) a zachrání celé její království, které zotročují hamižní rádci (Miloš Kopecký, Karel Effa, Oldřich Dědek) k uzoufání nekňubovito-hňupovitého, rovněž manipulovaného krále (Stanislav Neumann).

Proč se ale díváme na pohádku, která je vlastně příběhem o symbolickém násilí, kdy si muž potřebuje zotročit ženu, ať už z ješitnosti, rozmaru či pocitu ohrožení? Důvodů je hned několik. Velkým viníkem je mýtus romantické lásky, v jejímž jménu (povětšinou, ovšem ne nezbytně) žena muži odpustí kdejaké provinění a příkoří, často včetně násilí. Partnerská/milenecká romantická láska (stále zpravidla mezi jedním mužem a jednou ženou) je sama o sobě v euroamerické společnosti natolik ceněnou až přeceňovanou hodnotou, že se jí omluví ledacos.

Pyšná princezna | Foto: NFA

Krasomila byla sice protivná a nafoukaná, ale opravdu je něco takového důvodem k tomu, aby ji někdo obelhal a manipuloval jí „v jejím vlastním zájmu“, respektive v zájmu společnosti/království (ve skutečnosti ovšem ve svém vlastním zájmu)? Ona je tou, která byla pokořená, ponížena a přeformátována. Můžeme principi připsat kredity za „napravení“ princezny, když se k tomu uchýlil takovým pokoutným způsobem? A proč tedy nikdo nezapochoval o jeho jednání a motivaci?

O tom, že je Miroslav vskutku mistrným manipulátorem a tímto svým chováním odpovídá určitému typu domácího násilníka (v rovině psychologické, vše v zájmu vyššího dobra), svědčí právě jeho rafinovanost s květinou. Ruku na srdce – kdyby měly květiny přestat zpívat a uschnout, protože zůstaly o samotě s pyšným člověkem, došlo by na Zemi dávno k ekologické katastrofě.

Květina je pouze nástrojem Miroslavova útlaku, prostředkem k dosažení cíle, a to více než kouzelným. Princezna nejenže přestane být pyšná, ale rovněž dozraje z rozmazleného spratka v mladou ženu, navíc ukrutně pracovitou. Za květinu si tak můžete dosadit cokoli

náležícího v symbolické rovině muži (včetně pověstného falu, ale můžete ho klidně vynechat). Krasomila byla, je a bude damaged goods bez ohledu na to, že ji „zkazil“ i „napravil“ patriarchát.

Nostalgická recenze: Souboj mezi Dařbujánem a Pandrholou je střetem ideologií. Pohádková klasika vykreslila život chudých havířů i rozmařilých boháčů

Jak zařídit, aby buržoazie vyslyšela přání chudiny?

Přece pomocí kouzel! Populární snímek Dařbuján a Pandrhola je nejen pohádkou s nadpřirozenými...

Pohádka to byla a je přesto úspěšná a nadmíru oblíbená. Důvodem byl i fakt, že obsahuje prvky takových žánrů, které se v československých filmech, vyprodukovaných v té době, neobjevovaly. Zdejší kinematografie i vysílání bylo v izolaci od „podvratných“ západních živelů, proto se k nám dostalo mnohem méně skutečných žánrových filmů, o to však víc jejich parodií nebo subžánrů.

Lidé tedy například viděli pouze málo westernů, zato však zhlédli spoustu spaghetti westernů. Pyšná princezna nabízela scény, které by se jinak objevily hlavně v dobrodružných či v akčních filmech. Pověstné putování do Miroslavova království, práce ve mlýně, především ale jízda na kmeni stromu korytem dolů do řeky, to vše přineslo divačkám a divákům navíc napětí a vzrušení, kterého se jim jindy příliš nedostávalo.

Pyšná princezna | Foto: NFA

No a nakonec nesmíme zapomenout právě na agitační potenciál filmové pohádky. Král Miroslav reprezentuje vladaře, který miluje svůj lid a dělá tedy vše nejen pro něj, ale i s ním. Pracuje na zahradě a na poli, jezdí do podhradí, povídá a zpívá si se svými poddanými, rozhazuje úsměvy. Zhudebněná prezentace tradičních lidových řemesel na tržišti má profláknutý refrén: „Každá práce je nám platná, pracuješ-li poctivě.“ Pohádka nám tedy říká – když vám nevládne krutý tyran, ale někdo, kdo je jedním z vás, kdo se s vámi o vše rozdělí a vy se budete chovat stejně, na světě bude krásně.

Sama o sobě je tahle myšlenka samozřejmě krásná a v rámci žánru pohádky, která má nutně výchovný potenciál, také vítaná. Nicméně zneužitá tehdejšími pohlaváry vede pouze k represí a útlaku. Podstatné je totiž to, aby vycházela z lidí samých a aby byla dobrovolná. Přinutit někoho násilím k úsměvu a dobrotě je asi stejně funkční jako kurz šití bez nití.

Pyšná princezna | Foto: NFA

Pyšná princezna proto není černobílá pouze obrazem. Existují pouze dvě strany, pouze dvě království, pouze dobro a zlo. Buď jsi s námi, nebo jsi proti nám. Jenže popření jakýchkoli nuancí, diverzity lidského charakteru, motivací i jednání je zkrátka umělé, nefunkční a navíc dost nebezpečné. I tato pohádka je proto příběhem násilné kolektivizace. Skutečnost, že je více politická, než by se zdálo, čas od času vypluje na hladinu. Svědčí o tom závěrečná scéna, tolik ponižující pro princeznu Krasomilu.

Jakmile se spravedlivě naštve, že jí Miroslav, který tolik poučoval a mentoroval, celou dobu lhal, rozhodne se utéct. Král ji však dojede, stáhne z koně a doslova přehodí k sobě jako pytel brambor. Krasomila mu pak řekne: „A přece tě mám ráda, i když jsi král.“ Neodpustí mu tedy to, že ji vodil za nos a přetvařoval se, ale to, že je urozeného původu, navíc panovníkem. A všichni víme, proč to dělá. Miroslav je přece „dokonalý“ ani ne jako partner, ale především jako její pán. A tak se stala z buržoazní fifyleny poslušná stachanovka. Dobrou noc, milé děti.

Kinolog: Která postava z Lásky nebeské je nejhorší? A co je na tom filmu vlastně romantického?

Jeden z nejoblíbenějších vánočních filmů obsahuje devět hlavních příběhů. Každý je problematický trochu jiným způsobem. Tento videorozbor neberte jako projev nenávisti, ale spíš jako pobavené pozorování věcí, co jsou pod povrchem.

1

0

Autor:

Iva Baslarová

Diskuse 8 obrázků v galerii

Související filmy:

Tři oříšky pro Popelku , Šíleně smutná princezna , Pyšná princezna

Související osoby:

Alena Vránová , Oldřich Dědek , Vladimír Ráž , Miloš Kopecký ,
Karel Effa , Stanislav Neumann